

Kamu Yönetimi Enstitüsü

Sosyal Bilimler Dergisi

Institute of Public Administration

Journal of Social Sciences

Cilt 3, Sayı 4, Yaz/Haziran 2023

**DEPREME MARUZ KALMIŞ KİŞİLERİN DAVRANIŞSAL
EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ (BİR DURUM ANALİZİ)**

**Analyzing Behavioral Tendencies of Individuals Exposed to
Earthquakes: A Case Analysis**

Araştırma Makalesi • Research Article

Prof. Dr. Tuncay DİLCİ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
tuncaydilci@gmail.com

0000-0002-6901-5492

Cengiz AĞLAR

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
cengizaglar@gmail.com

0000-0002-8995-6898

Tolga KARADAŞ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
karadastolga@gmail.com

0000-0001-9408-5583

Geliş Tarihi/Received: 05.05.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 21.05.2023

Atıf/Citation

Dilci, T., Ağlar, C., Karadaş, T. (2023). Depreme Maruz Kalmış Kişilerin Davranışsal Eğilimlerinin İncelenmesi (Bir Durum Analizi). *Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*. (4), 1-23.

Kamu Yönetimi Enstitüsü

Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı kuruluşudur

Öz

Deprem hem maddi hem manevi olarak verdiği hasarlardan dolayı doğal afetler arasında en yıkıcı olanıdır. 6-20 Şubat 2023 tarihlerinde Türkiye’de yaşanan 7.7, 7.6 ve 6.4 büyüklüğündeki 3 ayrı depremden 17 il merkezi ve bağlı ilçelerinde yaşayan 20 milyona yakın insan etkilenmiştir. Bu yerleşim yerleri ülke için büyük önem arz etmektedir. Bu büyük afet sonucu bölgede yaşayan 50 bini aşkın insanımız hayatını kaybederken, hayatta kalan bireyler ise maddi ve manevi kayıplarından dolayı önceki hayatlarından uzaklaşarak deprem mağduru olmuşlardır. Araştırmamızın amacı, deprem mağduru olan kişilerin davranışsal eğilimlerinin incelenmesini sağlamaktır, bu amaç kapsamında kişilerin davranışsal eğilimlerine bütüncül bir bakış sağlamak adına kişilik alt boyutları, baskın zekâ türleri ve tercih ettikleri iletişim kanallarını deprem mağduru olmayan bireylerle karşılaştırılmıştır. Çalışmanın verileri, Ağlar ve Dilci (2022) tarafından geliştirilen ‘Davranışsal Uyum Analizi Ölçeği’ aracılığı ile internet yoluyla ulaşılan 1026 (417 deprem mağduru, 609 deprem mağduru olmayan) kişiden elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre deprem mağduru olan kişilerin kişiliğin düşünce, şiddet eğilimi ve nörotik alt boyutlarında daha düşük puanlara sahipken kişiliğin sorumluluk, adalet ve iletişim alt boyutlarında daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmüştür. Zekâ boyutlarında ise deprem mağduru bireylerin görsel/uzamsal, doğacı ve bedensel/kinestetik alt boyutlarında daha düşük puanlara sahip oldukları tespit edilmiştir. İletişim kanalları ile ilgili olarak deprem mağduru bireylerin diğer bireylere kıyasla işitsel, görsel ve dokunsal alt boyutlarda daha düşük puanlara sahip oldukları görülmüştür. Araştırmanın bulgularına göre deprem mağduru olan bireylere daha iyi yardım edebilmek için kişilik alt boyutlarından düşünce, zekâ türü alt boyutlarından görsel/uzamsal, doğacı ve bedensel/kinestetik, iletişim kanalı işitsel ve görsel alt boyutlarını geliştirici çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: deprem, kişilik, zekâ türü, iletişim kanalı, doğal afet

Abstract

An earthquake is the most destructive among natural disasters due to the damage it causes both materially and spiritually. About 20 million people living in 17 provinces and their districts were affected by 3 separate earthquakes of magnitude 7.7-7.6 and 6.4 experienced in Turkey on February 6-20, 2023. These settlements are of great importance for the country. As a result of this great disaster, more than 50 thousand of our people living in the region lost their lives, while the other individuals became victims of the earthquake by moving away from their previous lives due to their material and spiritual losses. The aim of our research is to provide an examination of the behavioral tendencies of people who are earthquake victims. Within the scope of this purpose, we compared personality sub-dimensions, dominant intelligence types and preferred communication channels with individuals who were not earthquake victims to provide a holistic view of people's behavioral tendencies. We obtained the data of the study from 1026 people (417 earthquake victims, 609 non-earthquake victims) reached via the Internet through the ‘Behavioral Adaptation

Analysis Scale' developed by Aglar and Dilci (2022). According to the findings of the study, we found that people who were earthquake victims had lower scores in the thinking, violent tendency, and neurotic sub-dimensions of personality, while they had higher scores in the responsibility, justice, and communication sub-dimensions of personality. In the intelligence dimensions, we found that earthquake victims have lower scores in visual/spatial, naturalistic, and bodily/kinesthetic sub-dimensions. In relation to communication channels, we observed that earthquake victims have lower scores in auditory, visual, and tactile sub-dimensions compared to other individuals. According to the findings of the research, to better help individuals who are earthquake victims, we recommend conducting studies that improve the visual/ spatial, naturalistic, and bodily/kinesthetic, communication channel auditory and visual sub-dimensions of thought from personality sub-dimensions, intelligence type sub-dimensions.

Keywords: earthquake, personality, type of intelligence, communication channel, natural disaster

Giriş

Deprem, afetler arasında sosyal ve ekonomik olarak en yıkıcı doğa olayı olarak tanımlanmaktadır (Zhang ve diğ., 2018). Aynı zamanda bu yıkımlar sonucu depremin oluşturduğu mağduriyet de diğer doğal afetlere göre uzun sürebilmektedir (Khazaie ve diğ., 2019). Depremi daha önceden kestirilememesi yıkıcılığı ve can kaybı üzerinde etkili olmaktadır. Depremler dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de yaşanmaktadır. Türkiye'nin üzerinde bulunduğu topraklardaki aktif sismik plakalar 1900 yılından 2023 yılına kadar 7 şiddetinin üzerinde 20 depreme sebep olmuştur. Aynı yıllar arasında can ve mal kaybına sebep olacak şekilde ise 269 adet deprem meydana gelmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB], 2023).

2023 yılında ise Türkiye'de 14 gün içinde 3 büyük deprem yaşanmıştır. Bu depremlerin ikisi 6 Şubat 2023 tarihinde 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ile Elbistan ilçelerinde meydana gelirken, üçüncüsü 20 Şubat 2023 tarihinde 6.4 büyüklüğünde Hatay ilinin Yayladağı ilçesinde meydana gelmiştir. Yaşanmış olan depremlerin şiddet ve kapsadığı alan açısından yakın tarihte böyle bir afetin yaşanmadığı görülmektedir (SBB, 2023). Depremden Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay,

Malatya, Kahramanmaraş, Şanlıurfa, Kilis, Osmaniye illeri ve Sivas iline bağlı Gürün ilçesi etkilenmiştir ve bu yerleşim yerleri deprem bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu illerde yaşayan toplam nüfus ise 14 milyon 13 bin 196'dır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2022). Daha sonrasında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığına bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 3 Nisan 2023 tarihinde deprem bölgesindeki iller ve ilçelere, Bingöl, Kayseri, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman illeri de dahil edilerek depremin etkilediği yerleşim yerleri genel hayata etkili afet bölgesi ilan edilmiştir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2023). Yaşanan bu üç deprem sonucunda ise Türkiye'de 50 bin 783 kişi yaşamını yitirmiştir (Türkiye Radyo ve Televizyonu [TRT] Haber, 2023).

Bölgenin ülke istihdamındaki oranı %13.3'tür, bu açıdan bakıldığında bölgedeki illerde bulunan iş gücünün Türkiye için önemli bir katkıda bulunduğu görülmektedir. Bölge aynı zamanda ülke geleceği açısından da mevcut öğrenci sayısından dolayı oldukça önemlidir. Bölgedeki tüm eğitim kademelerindeki öğrenci sayısı 4.1 milyondur ve ülkede öğrenci sayısına oranı %21.4'tür ve bu oran ülkedeki öğrenci sayısının 5'te 1'ini aşmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2022). Bölgede aynı zamanda kültür mirası kategorisinde yer alan yaklaşık 8 bin 500 eser bulunmaktadır. Depremden etkilenen bu illerde 153 kütüphane ve 219 sinema bulunmaktadır (SBB, 2023). Bu verilerden açıkça görülmektedir ki bölgede bulunan iller ve ilçelerin sahip oldukları hem nüfus hem de özellikler açısından Türkiye için büyük bir öneme sahiptir.

Depremin yerleşim yerlerinde gözle görülür değişikliklere ve yıkımlara sebep olmanın yanında, bireylerin hayatlarında gözle görülmeyen birçok değişikliğe sebep olduğu düşünülmektedir. Bireylerin yaşadığı bu olumsuz değişiklikler sonucunda psikolojik sorunlar olası görülmektedir. Yapılan araştırmalar da bu yargıyı desteklemektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında deprem yaşamış bireylerin %65'e varan travma belirtileri sergiledikleri görülmektedir (Tanhan ve Kayri, 2013). Depremde tanıdıklarını kaybeden kişilerin ise yaşadıkları duygu boşalmaları, öksüz ve yetim kalan çocukların aile özlemi, sağlıklıyken sağlığını veya maddi güce sahipken bir anda

kaybetmenin verdiği duyguları ve hisleri yaşayan bireyler en başta psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Abay ve Abay Çelik, 2023; Nakajima, 2012).

Deprem sonrasında bireylerin enkaz altında kalma (Başoğlu ve diğ., 2002) depremden yara alma veya bir uzvunu kaybetme (Carr ve diğ., 1995, 1997), günlük rutinlerinde bozulma (Bland ve diğ., 1996; Carr ve diğ., 1997), maddi değeri olan kayıplar yaşama (Bland ve diğ., 1996; Goenjian ve diğ., 2000), psikolojik sorunlara sahip olma (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991), çevresiyle olan ilişkilerinde kesilme (Bland ve diğ., 1996) veya deprem sonrası gelen yardımlarda azalma (Wang ve diğ., 2000) gibi durumların gerçekleşmesi halinde, psikolojik sorunlar yaşadıkları ifade edilmektedir. Psikolojik sorunların yaşandığı bu durumların tespiti kadar depremden etkilenen bireylere nasıl yaklaşılacağı veya hangi iletişim yolunun kullanılması gerektiği de önemli görülmektedir (Freedy ve diğ., 1994).

Abay ve Abay Çelik (2023) yaptıkları araştırmanın bulgular kısmında deprem mağdurlarının dirayetini artırmak ve onları hayata bağlamak adına, deprem mağdurları ile doğru iletişim kurmanın önemli olduğu ifade etmişlerdir. Aynı araştırmanın öneriler kısmında ise deprem mağdurları ile çalışacak veya iletişime geçecek kişilerin iletişim becerilerinin gelişmiş olması ve deprem mağdurlarıyla iletişimde hangi iletişim yolunu tercih etmesi hakkında bilgi sahibi olması gerektiği ifade edilmektedir. Deprem mağduru bireylerle iletişime geçerken verilen mesajları nasıl daha iyi algıladıklarını bilmenin bu anlamda faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu anlamda bireylerin işitsel, görsel veya dokunsal iletişim türlerinden hangisini tercih ettiğinin tespitinin faydalı olacağı varsayılmaktadır. Walter ve Bayat'a (2003) göre kendisiyle konuşulduğunda veya dinlenildiğinde kendisini daha iyi ifade edebilen bireyler işitsel, gördüklerini daha iyi algılayan veya mimikler aracılığıyla kendisini daha iyi ifade edebilen bireyler görsel, dokunarak, sarılarak veya hareket ederek daha iyi ifade edebilen veya durumu anlayan bireyler ise dokunsal iletişim türünü tercih etmektedir. Bu üç öge her bireyde aynı şekilde etkili olmamaktadır. Bu sebeple bireylerin iletişim tercihlerini bilebilmek bu açıdan önemli görülmektedir.

Bireylerle iletişim kurmanın yanında onların hangi kişilik özelliğinin olumsuz etkilediğinin tespiti de önemli kabul edilmektedir. Specht ve

arkadaşları (2011) bireylerin yaşadıkları önemli olaylar sonucu kişilik özelliklerinin bu durumlardan etkilendiğini ifade etmektedirler. Yaşanmış olan depremin etkililiği düşünüldüğünde özellikle deprem mağdurları için önemli ve büyük bir olay olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda kişilik özellikleri bireylerin verdikleri tepkileri belirleyen önemli bir etmen olarak ifade edilmektedir. Milojev ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmaya göre deprem gibi doğal afetler sonucunda yaşanabilecek psikolojik olumsuzluklarla başa çıkmada, olumsuzluklara direnç göstermede veya sorunlara karşı verilebilecek tepkilerde de kişilik özellikleri bireyin aldığı kararlarda önemli bir etkiye sahiptir.

Alanyazında, kişilik özelliklerinin bilinmesinin bireyle kurulacak iletişimde (Jensen, 2016), bireye sağlanacak psikolojik destek hizmetlerinde (Hooda ve diğ., 2009; Şimşek ve Koydemir, 2013) ve bireyin bütüncül gelişiminde fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin kişilik özelliklerini, iletişim türünü veya kendisiyle ilgili diğer bilgileri yorumlayabilmek için baskın zeka türünün de öğrenilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir (Cattell ve Schuerger, 2003; Chamorro-Premuzic ve Furnham, 2005; Dhliwayo ve Coetzee, 2020; Furnham ve Buchanan, 2005).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tüm dünyayı ve Türkiye’yi ilgilendiren bir durum olması sebebiyle deprem sonrası maddi ve manevi kayıplar yaşayan ve farklı şehirlere göç etmek zorunda kalan bireylerin davranışlarının incelenmesi ve ortaya çıkarılması bu anlamda önemlidir. Araştırmanın bu yönüyle günümüzdeki ve gelecekteki bazı deprem mağdurlarının davranışlarının anlamlandırılmasına ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca, deprem mağduru bireylere destek olunmasında ve yapılabilecek psikolojik yardımların önceliğinin neler olması gerektiğine karar verilmesinde bireylere ve kurumlara destek olunabileceği varsayılmaktadır.

Bu çalışmada depremden etkilenen bireylerin mevcut problemlerinin çözülmesine katkı sağlanması için depremden etkilenen bireylerin durumunun anlaşılması, gelecekte meydana gelebilecek doğal afetler sonucunda hangi boyutların etkileneceğinin kestirilmesi, bireylerin hangi

boyutlarda daha çok desteğe ihtiyaç duyduğunun belirlenmesi ve deprem mağduru bireylerle iletişimin hangi yoldan yapılması gerektiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde cevap aranacak olan araştırma problemi ve alt problem cümleleri şunlardır.

Araştırmanın Problem Cümlesi

Deprem mağduru kişilerin davranışsal eğilimleri nelerdir?

Araştırmanın Alt Problemleri

Deprem mağduru olan bireyler ile deprem mağduru olmayan bireyler arasında kişilik özellikleri, zekâ türü boyutları ve iletişim kanalları açılarından bir farklılık var mıdır?

Farklılık veya farklılıklar var ise deprem mağduru olan bireyler en çok hangi kişilik, zekâ türü ve iletişim kanalları alt boyutlarında deprem mağduru olmayan bireylerden farklılaşmaktadırlar?

Sınırlılıklar

Bu çalışmada birçok sınırlılık vardır. İlk olarak araştırmanın depremden sonraki süreçte yapılması dolayısıyla daha çok katılımcıya ulaşmakta zorluklar yaşanmıştır, bu durum bir sınırlılık olarak görülmektedir. İkinci olarak veriler çevrimiçi yolla toplandığı için bulgular ve sonuçlar katılımcıların soruları anlama durumuna göre farklılık gösterebileceği için bu durum bir sınırlılık olarak görülmektedir. Bu sınırlılıklara rağmen araştırmamız ile elde edilen bulgular önemli çıkarımlara sahip olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, deseni, çalışma grubunun niceliği, araştırmada kullanılan veri toplama aracının özellikleri, verilerinin elde edilmesi ve çözümlenmesinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin başlıklara yer verilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır. İlişkisel araştırmalar iki ya da daha fazla değişken

arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü elde etmek amacıyla yapılan araştırmalardır. İlişkisel araştırma türünde araştırmacının müdahalesi olmadan istenen verinin toplanması için gerekli olan araçların uygulanması lazımdır. İlişkisel model ilişkileri ve bağlantıları inceleyen araştırma türüdür (Büyüköztürk ve diğ., 2013).

Evren ve Örneklem (Çalışma Grubu)

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023 yılında deprem bölgesi ilan edilen il veya ilçelerde deprem tarihleri olan 6 ve 20 Şubat'ta bulunan 417 deprem mağduruna ve depremden herhangi bir şekilde etkilenmeyen deprem mağduru olmayan 609 kişi olmak üzere toplam 1026 kişi oluşturmaktadır. Deprem mağduru olan 417 ve deprem mağduru olmayan 609 bireye ait demografik bilgilere tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1. 1026 Kişiye Ait Demografik Özellikler

Değişken	Grup	Deprem Mağduru Olan Bireyler		Deprem Mağduru Olmayan Bireyler	
		(f)	%	(f)	%
Cinsiyet	Kadın	224	53,7	318	52,2
	Erkek	193	46,3	291	47,8
Yaş	18-30	107	25,7	154	25,3
	31-40	86	20,6	149	24,5
	41-50	82	19,6	126	20,7
	51-60	79	18,9	123	20,1
	60+	63	15,1	57	9,4
Ekonomik Durum	Çok kötü	17	4,1	28	4,6
	Kötü	33	7,9	42	6,9
	Orta	194	46,5	276	45,3
	İyi	152	36,4	198	32,5
	Çok İyi	21	5	65	10,7
Toplam		417	100	609	100

Tablo 1'e göre deprem mağduru olan katılımcıların %53.7'sinin kadın, %25.7'sinin 18-30 yaş aralığında ve %46.5'inin ekonomik durumu orta olduğu belirlenmiştir. Deprem mağduru olmayan katılımcıların ise %52.2'sinin kadın, %25.3'ünün 18-30 yaş aralığında ve %45.3'ünün ekonomik durumunun orta olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma grubunun oluşturulmasında, deprem koşullarından dolayı amaçlı uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı uygun örnekleme yönteminde çalışmacı, en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan oluşmak üzere belirli bir ölçüte göre örneklemini belirlemektedir (Büyüköztürk ve diğ., 2013). Bu çalışma için çalışma grubunun oluşturulmasındaki en büyük ölçüt katılımcıların deprem mağduru olması veya deprem mağduru olmamasıdır. Bu ölçüte göre belirlenen 417 kişinin 224'ü kadın, 193'ü ise erkek iken; deprem mağduru olmayan 609 bireyin 318'i kadın, 191'i erkek olarak tespit edilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Araştırmada veri toplama aracı olarak Ağlar ve Dilci (2023) tarafından geliştirilen Davranışsal Uyum Analizi (DUA) ölçeği kullanılmıştır. DUA ölçeğinin genel özelliklerine bakıldığında, kişiliğin davranışsal boyutu, zekâ türü ve iletişim kanalları tespit edilerek algo-ritmik yapay zekâ ile kişilik analizi yapmaktadır. DUA ile kişiliğin gizli kalmış yönleri ortaya çıkarılmaktadır. DUA ölçeği ile ilgili yapılmış olan geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Amerika Birleşik Devletleri'nde yayın yapan (Journal of Global Research and Education) JGER dergisi tarafından ileri tarihli yayınlanmak üzere onay almıştır. Araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş ve ekonomik durum bilgileri ile beşli likert tipinde 140 maddeden oluşan ölçeği doldurmaları gerekmektedir.

Kişilerin davranışsal eğilimlerini belirlemek için tasarlanmış olan ölçek “kişilik”, “zekâ türleri” ve “iletişim kanalı” olmak üzere üç boyuttan ve toplamda 140 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin toplam güvenilirliği .948 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ölçeğin alt boyut güvenilirlikleri kişilik .93, zekâ türleri .87, iletişim kanalı .91 ve toplamda .97 olarak bulunmuştur. Ölçek beşli likert tipinde hazırlanmış olup “Kesinlikle katılmıyorum=1”, “Az

katılıyorum=2”, “Katılıyorum=3”, “Çoğunlukla katılıyorum=4” ve “Tamamen katılıyorum=5” şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekte ters puanlanabilecek 15 madde vardır, ölçekten alınabilecek en yüksek puan 700 en düşük puan ise 140’tır.

Veri toplama aracının linkler aracılığıyla dağıtılması ile veri toplama süreci 3 Mart 2023 tarihinde başlatılmıştır. Araştırmaya katılım sağlayan 417 deprem mağdurunu hem deprem bölgesinde yaşayanlar hem de deprem bölgesinden uzaklaşarak Sivas Cumhuriyet Üniversitesinin öğrenci yurtlarında konaklayanlar oluşturmaktadır. Ölçek özel bir linkle 417 deprem mağduruna ulaştırılmıştır. 609 deprem mağduru olmayan bireye ise aynı ölçeğe ait başka özel bir link oluşturulmuş ve ulaştırılmıştır. Araştırmaya tamamen gönüllülük esasına bağlı kalarak 1026 kişi katılmıştır. Katılımcılara ait veriler yapay zekâ algoritmik sistem tekniği kullanılarak yorumlanmıştır ve veri toplama süreci 3 Nisan 2023 tarihinde sonlandırılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Depremden mağdur olan ve olmayan bireylerin kişiliklerinin bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılmasına çalışılan bu araştırmada, Ağlar ve Dilci (2023) tarafından hazırlanmış olan ölçekten elde edilen verilerle bireylerin; kişilik, zekâ türü ve iletişim türü alt boyutlarına ilişkin ulaşılan bulgulara ve bu bulgularla ilgili yorumlara bu bölümde yer verilmektedir.

Ölçek kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılan boyutlardan ilki bireye ait kişilik türlerinin belirlenebilmesidir. Elde edilen veriler kullanılarak kişilik alt boyutlarının ortaya konulması sağlanmaktadır. Kişilik boyutunun düşünce, şiddet eğilimi, özgüven, irade, vizyoner, sorumluluk, adalet, iletişim, ahlak ve nörotik olmak üzere on altı boyutuna ait yüzdeliğe tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2. Yüzdeleri ile Kişilik Alt Boyutlarına Ait Bulgular

Kişilik Alt Boyutları	Deprem Mağdurları	Deprem Mağduru Olmayan Bireyler	Oransal Fark
Düşünce	%57	%64	%10.94
Şiddet Eğilimi	%28	%34	%17.65
Özgüven	%69	%69	%0

İrade	%56	%56	%0
Vizyoner	%59	%56	%5.36
Sorumluluk	%64	%57	%10.94
Adalet	%62	%59	%4.84
İletişim	%61	%59	%3.28
Ahlak	%60	%60	%0
Nörotik	%35	%40	%12.5

Tablo 2’de yer alan deprem mağdurları ve deprem mağduru olmayan bireylerin kişilik alt boyutlarında ölçekten aldığı puanlar kıyaslandığında elde edilen bulgular şu şekildedir:

Deprem mağdurlarının deprem mağduru olmayan bireylerden düşünce alt boyutunda %10.94 daha az yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Şiddet eğilimi alt boyutunda ise deprem mağdurlarının, deprem mağduru olmayan bireylere kıyasla %17.65 daha düşük oranda şiddet eğilimli olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde nörotik alt boyutunda da deprem mağdurlarının, toplumun geri kalanından %12.5 daha düşük oranda nörotik olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara ek olarak, ölçeğin özgüven, irade ve ahlak alt boyutlarına bakıldığında deprem mağdurları ile deprem mağduru olmayan bireyler arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir.

Ölçeğin vizyoner alt boyutu incelendiğinde deprem mağdurlarının, toplumun geri kalanından %5.36 daha yüksek oranda vizyoner olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk alt boyutunda ise deprem mağdurlarının, deprem mağduru olmayan bireylerden %10.94 daha fazla sorumluluk sahibi olduğu saptanmıştır. Adalet alt boyutu incelendiğinde deprem mağdurlarının, toplumun geri kalanından %4.84 daha fazla adaletli olduğu görülmektedir. İletişim alt boyutunda ise deprem mağdurlarının, deprem mağduru olmayan bireylerden %3.28 daha yüksek iletişim becerisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Deprem mağduru bireyler vizyoner, sorumluluk, adalet ve iletişim alt boyutlarında deprem mağduru olmayan bireylerden pozitif şekilde ayrışmaktadırlar.

Vizyoner alt boyutunda, deprem mağduru bireylerin mağdur olmayan bireylere kıyasla daha yüksek bir orana sahip oldukları görülmektedir.

Alanyazında vizyoner, hayallerine erişmek ve gerçekleştirmek için sıkı sıkıya çalışıp çabalayan kişilere ait bir özellik olarak tanımlanmaktadır (Ö. Şimşek, 2006). Bu sebeple, deprem mağdurlarının depremden mağdur olmayan bireylere göre, geleceğe dair daha çok plan yaptıkları ve gelecekle ilgili hayallerine sıkı sıkıya bağlı oldukları şeklinde yorumlanmaktadır. Sorumluluk alt boyutundaki artışın sebebi olarak ise büyük bir felaket veya travma sonrası bireylerin yaşananlardan kendilerini sorumlu hissetmelerinin olduğu düşünülmektedir. Oranlardaki %10.94'lük fark ise deprem mağdurlarının gelecekte bir şeyleri değiştirmek için sorumluluk almaktan kaçınmayacakları şeklinde yorumlanmaktadır.

Depremden mağdur olan bireyler, mağdur olmayan bireylere oranla %4.84 daha yüksek adalet alt boyutu puanına sahiptirler. Bu durum, yaşanan depremler sonucunda deprem mağdurlarının yaşadıkları mağduriyetlerden sorumlu olanların adalet önüne getirilerek, gereğinin yapılmasına inandıkları şeklinde yorumlanmaktadır.

İletişim alt boyutundan elde edilen bulgulara bakıldığında, deprem mağduru olan bireylerin deprem mağduru olmayan bireylere kıyasla %3.28 daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir. Bu durum, deprem mağduru olan bireylerin mağdur olmayanlara oranla daha çok kendilerini anlatma ve başkalarını dinleme yolunu seçtikleri şeklinde yorumlanmaktadır. Aynı zamanda, deprem mağduru olan bireylerin iletişim yoluyla travmalarını atlatmak ve durumlarını anlatmak istedikleri düşünülmektedir.

Ölçekten elde edilen puanlara göre deprem mağduru olmayan bireyler daha düşünceli olarak tespit edilmiştir. Bu durumun nedeninin ise, deprem mağduru olmayan bireylerin deprem mağduru olan bireylere kıyasla gündelik düşüncelerinin suni gündemlerle daha dağınık ve daha karmaşık olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu sebeple deprem mağduru olan bireylerin düşünce alt boyutunda daha derli toplu şekilde barınma, ısınma vb. gibi öncelikli konulara odaklı oldukları için düşünce alt boyutunda aldıkları puanda bir düşüş yaşadıkları düşünülmektedir.

Deprem mağduru olmayan bireylerin ölçekten aldıkları puanlar incelendiğinde şiddet eğilimi ve dağınık kişilik olarak da adlandırılan

nörotizm alt boyutlarında deprem mağduru olan bireylere göre daha yüksek puanlara sahiptirler. Depremden mağduru olan bireyler için öncelikli olarak sağlık, barınma, güvenlik vb. ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Deprem mağduru olan bireylerin, yaşadıkları mağduriyetlerin giderilmesine nörotizm veya şiddet eğilimine sahip olmanın bir katkısının olmayacağını bilincinde oldukları varsayılmaktadır. Bu durumun sebebinin, deprem anını yaşamış olan mağdurların yaşadıkları korku ve deprem sonucunda tanık oldukları yıkımdan kaynaklandığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Ölçek kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılan bir diğer boyut ise bireye ait zekâ türlerinin belirlenebilmesidir. Elde edilen veriler kullanılarak zekâ türlerine ait alt boyutların ortaya konulması sağlanmaktadır. Zekâ türü boyutunun duygusal, sözel/dilsel, matematiksel/mantık, müziksel/ritmik, bedensel/kinestetik, görsel/uzamsal, sosyal/dışadönük, içsel ve doğacı olmak üzere dokuz alt boyutuna ait yüzdeler tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 3. Zekâ Türü Alt Boyutlarına Ait Yüzdeler

Zekâ Türü	Deprem Mağdurları	Deprem Mağduru Olmayan Bireyler	Oransal Fark
Duygusal	%53	%54	%1.85
Sözel/Dilsel	%50	%50	%0
Matematiksel/Mantık	%47	%50	%6.38
Müziksel/Ritmik	%36	%38	%5.26
Bedensel/Kinestetik	%44	%51	%13.73
Görsel/Uzamsal	%38	%51	%25.49
Sosyal/Dışadönük	%52	%54	%3.70
İçsel	%47	%50	%6.38
Doğacı	%42	%51	%17.65

Uygulanan DUA ölçeği sonucunda deprem mağduru olan bireyler ile deprem mağduru olmayan bireylerin ölçekte yer alan zekâ türü boyutunun alt boyutlarından elde edilen puanlar şu şekildedir:

Deprem mağduru olan bireylerin, deprem mağduru olmayan bireylere kıyasla; görsel/uzamsal zekâ alt boyutunda %25.49, doğacı zekâ alt boyutunda %17.65, bedensel/kinestetik zekâ alt boyutunda %13.73, matematiksel/mantık alt boyutunda ve içsel zeka alt boyutunda %6.38, müziksel/ritmik zekâ alt boyutunda %5.26, sosyal/dışadönük zekâ alt boyutunda %3.70, duygusal zekâ alt boyutunda ise %1.85 oranında daha düşük puana sahip oldukları görülmektedir. Sözel/dilsel zekâ alt boyutuna bakıldığında, deprem mağduru olan bireyler ve deprem mağduru olmayan bireylerin puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir.

Deprem mağduru olan bireyler ile deprem mağduru olmayan bireylerin zekâ boyutunun alt boyutlarından elde ettikleri puanlara bakıldığında sadece sözel/dilsel zekâ alt boyutundan elde edilen puanlar aynıdır, zekâ ile ilgili diğer alt boyutlarda ise deprem mağduru olmayan bireyler lehine bir durum söz konusudur. Deprem mağdurları ile deprem mağduru olmayan bireyler arasındaki zekâ boyutunun alt boyutlarında yaşadıkları en büyük fark %25.49 ile görsel/uzamsal ve %17.65 ile de doğacı zekâ boyutlarında gerçekleştiği görülmektedir. Bu bulgular, deprem mağduru olan bireylerin doğal afet olan depremi yaşadktan sonra doğaya olan ilgilerinde ve sevgilerinde bir azalma olduğu ve deprem sonrası gördüklerini unutmak istedikleri şeklinde yorumlanmaktadır. Aynı zamanda, deprem mağduru olan bireylerin doğanın kendilerine zarar verdiği için ondan biraz uzaklaşmak istedikleri şeklinde de yorumlanmaktadır.

Ölçekten elde edilen veriler kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılan bir diğer boyut ise bireyin tercih ettiği iletişim türüdür. İletişim türü boyutunun alt boyutları olan işitsel, dokunsal ve görsel iletişim türlerine ait yüzdeler tablo 4’te yer verilmektedir.

Tablo 4. İletişim Türü Alt Boyutlarına Ait Yüzdeler

İletişim Türü	Deprem Mağdurları	Deprem Mağduru Olmayan Bireyler	Oransal Fark
İşitsel	%35	%51	%31.37
Dokunsal	%35	%38	%7.89
Görsel	%42	%48	%12.5

Tablo 4’te yer alan deprem mağdurları ve deprem mağduru olmayan bireylerin iletişim boyutunun alt boyutlarında ölçekten aldığı puanlar kıyaslandığında elde edilen bulgular şu şekildedir:

İşitsel iletişim alt boyutunda deprem mağduru olan bireylerin olmayanlara göre %31.37 daha düşük oranda işitsel iletişim becerisine sahip oldukları tespit edilmiştir. Görsel iletişim alt boyutu bulguları dikkate alındığında ise deprem mağdurlarının, deprem mağduru olmayan bireylere kıyasla %12.5 daha düşük oranda görsel iletişim becerisine sahip oldukları görülmektedir. Dokunsal iletişim alt boyutunda ise deprem mağduru olan bireylerin, toplumun geri kalanından %7.89 daha düşük oranda dokunsal iletişim becerisine sahip oldukları belirlenmiştir. Tablo 4’teki bulgulara göre deprem mağduru olan bireyler ile deprem mağduru olmayan bireylerin ölçekten elde ettikleri puanlar kıyaslandığında iletişim alt boyutlarının her birinde deprem mağduru olan bireylerin aleyhine bir durum söz konusudur.

Bu sonuçlar göstermektedir ki deprem mağduru olan bireyler, diğer bireylere göre iletişim alt boyutlarında deprem mağduru olmayan bireylere göre kendilerini iletişime daha kapalı hissetmektedirler. Elde edilen bulgulara göre deprem mağduru olan bireylerin diğer bireylere kıyasla en yüksek oransal farkın işitsel iletişim alt boyutunda olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi düşünüldüğünde yaşanan depremler sonrası mağdur olan bireylerin deneyimlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Deprem mağduru olan bireylerin röportajları dinlendiğinde, depremlerden önce büyük bir uğultu duyulduğu, depremler esnasında ise yıkım seslerinin çok olduğu ve enkaz altından gelen seslerin bireylerde daha kalıcı olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında duyulan sesler sonucunda bireylerin iletişimin bu alt boyutu ile ilgili unutmak istediklerinin bir göstergesi olarak işitsel iletişim alt boyutunda %31.37 oranında kapattıkları görülmektedir.

Görsel iletişim alt boyutunda deprem mağduru olan bireyler, diğer bireylere göre %12.5 oranında daha az görsel iletişim puanına sahiptirler. Ancak tercih edilen iletişim kanalına bakıldığında ise %42 ile diğer alt boyutlara kıyasla en çok tercih ettikleri iletişim alt boyutunun da görsel iletişim alt boyutu olduğu görülmektedir. Bu durum mağdur bireylerin

çevrelerinde olan bitenleri görme isteğinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Deprem mağduru olan ve olmayan bireyler arasındaki farkın en az olduğu iletişim türü alt boyutunun dokunsal iletişim alt boyutu olduğu görülmektedir. Bu bulgu, deprem mağduru olan bireylerin, sarılarak veya dokunarak kendileri anlatabileceklerine, bu iletişim yoluyla anlaşılacaklarına inandıkları şeklinde yorumlanmaktadır.

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın planlanması ve uygulanmasındaki amaç, deprem felaketi sonrasında depremden mağdur olan bireylerin davranışsal eğilimlerini belirlemek ve bu davranış eğilimlerini; kişilik, zekâ türü ve iletişim tercihleri açısından ortaya koymaktır. Bu çalışmada süreç deprem felaketine doğrudan maruz kalmış ve depreme maruz kalmamış kişiler arasındaki davranış eğilimlerinin belirlenmesini içermektedir. Bu nedenle araştırmada veriler Davranışsal Uyum Ölçeği (Ağlar ve Dilci, 2023) vasıtası ile elde edilmiş ve incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre kişilik alt boyutunda depremzedelerde hedefine odaklanan, geleceğe umutla bağlanan, etkisiz ve pasif bir şekilde kalmayan aksine sorumluluk bilincinin geliştiği, iletişime açık ve adalet anlayışının olumlu yönde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar Sveen ve arkadaşları (2016) tarafından güney Asya’da yapılmış olan uzun soluklu araştırmanın da sonuçları tarafından desteklenmektedir. Deprem mağdurlarının, depreme maruz kalmayan bireylere göre kendilerine olan güvenlerinde, irade anlayışlarında ve ahlaki değerlerinde değişme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın zekâ alt boyutunda elde edilen verilere göre, zekâ türlerinde genel olarak depremzede olmayan bireylere göre gerileme olduğu görülmektedir. Travma sürecinde maruz kalınan yıkım ve kayıp sürecinde ve sonrasında bireylerin zekâ türlerinde gerileme yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanılan olumsuz duygusal sürecin kişilerin içine kapanmasına sebep olduğu, bulunduğu çevreden uzaklaşmak istediği ve görmeye aşına olduğu fiziki çevrenin zarar görmesi ile uzamsal zekâ türünde yoğun tahribat

yaşandığı tespit edilmiştir. Alanyazında depremle ilgili öncesi ve sonrasında zekâ türleri üzerine yapılan bir çalışmaya rastlanılmamaktadır, yine de depremin bir kriz durumu olduğu göz önüne alındığında, bireylerin yaşadıkları krizlerden sonra zekâ türlerinde gerileme olduğu görülmektedir (Şişmanlar ve diğ., 2010).

Araştırmanın iletişim türü boyutunda ise deprem mağdurlarının iletişim kurma becerilerinin deprem mağduru olmayan kişilere göre büyük farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durumun sebebinin ise içsel zekâ türü alt boyutu ile bağlantılı olarak kişilerin yaşadığı travma etkisiyle içine kapandığı, kendisini toplumdan izole ettiği, depremde yaşadıklarını sürekli hatırlamamak için iletişim kurmak istemediği şeklinde düşünülmektedir. İletişim türlerinden işitsel boyuttaki büyük fark ise bu düşüncüyü desteklemektedir. Deprem ve ses arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda deprem esnasında ve öncesinde duyulan sesler sonrası deneklerin stres düzeylerinin arttığı bulgularına alanyazında rastlamak mümkündür (Mert, 2019). Krizlerde iletişimin güven üzerine tesis edilmesi gerektiğini belirten Genç (2008) ise yüz yüze iletişim kurmanın önemine değinmektedir. Dolayısıyla, yüz yüze iletişimle tesis edilecek güven ile bireylere yaklaşımları önerilmektedir.

Bu çalışmada depreme maruz kalan ve kalmayan bireylerin davranış eğilimleri arasındaki farklar ortaya konulmuştur. Ancak deprem felaketinin etkilerini tam olarak anlamak için bireylerde oluşan travmaların derinlemesine incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Yaşananların topluma yansıyan boyutları ise sosyoloji uzmanları tarafından incelenmeli ve davranışa yansıyan boyutları ile karşılaştırılmalıdır.

Depremin bireyde oluşturduğu en olumsuz sonucun iletişim türleri üzerinde oluştuğunu göz önünde bulundurarak, sağlanan birincil ve yaşamsal desteklerle birlikte psikolojik destek süreçlerinde iletişim türleriyle ilgili çalışmalara yoğunlaşılmalıdır. Çalışma kapsamında depremedelerin zedelenen kişilik davranışları ve zekâ türleri üzerinde detaylı çalışma yapılmalıdır.

Bulgulardan diğer bireylerin depremzedeleri anladığını göstermelerinin veya söylemelerinin dokunmak veya sarılmak kadar etkili olamayacağı anlaşılmaktadır. Özellikle, Türkiye gibi her zaman deprem olma riskini taşıyan ülkelerin, ülkelerindeki bireylerin psikolojik sağlıklarını koruyacak faktörlerin ortaya çıkarılması sonucu, deprem olduktan sonra ülkelerinde uygulanacak psikolojik destek programlarının hazırlanmasına önem göstermelidir (Kararımak ve Güloğlu, 2014).

Erdoğan ve Aksoy (2020) deprem stresi ile baş etme stratejileriyle ilgili yaptıkları araştırmalarında katılımcıların olumlu yeniden değerlendirme ve sosyal destek arama stratejileri yönünde anlamlı farklılık elde etmişlerdir. Bu bakımdan deprem sonrası bireylere eski yaşam rutinlerine ulaşacakları ortam temini ile sosyal destek sağlanabilmesi konusunda ilgili mercilerin uygun, güvenli ortamlar oluşturmaları gerekli görülmektedir.

Erkan'a (2010) göre çocukların depremden etkilenmelerinde daha önceki yaşantılar, günlük yaşantı ve aile içi ilişkiler gibi birtakım faktörler tarafından etkilenmektedir. Çocuk olduklarından benzer yaşantıları olmamasından dolayı daha zor süreçler yaşamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin de deprem kuşağında aktif fay hatları üzerinde bir ülke olmasından dolayı her yaşa uygun tüm vatandaşlarımızı kapsayıcı şekilde deprem eğitimleri verilmesi, tatbikatlarının yapılması önemli görülmektedir. Her şehirde deprem simülatörlerinin kurulması, tatbikatların ve bilgilendirmelerin yapılma sıklığının artırılması, her yıl büyük deprem yaşanmış tarihlerde depremle ilgili afiş, kamu spotu, özel yayın veya haber yapılması ve depremin unutturulmaması açısından önerilmektedir.

Tüm bu önerilere ek olarak depremlerden sonra sağ kurtulan bireylerin travma belirtilerini inceleyen araştırmalara bakıldığında, en çok da deprem sonrası enkaz altında kalma sürelerinin etkili olduğu görülmektedir (Başoğlu ve diğ., 2002). Bu sebeple enkaz altı zayıatları azaltmak adına bu yönde geliştirilmekte veya geliştirilmiş olan cihazlar vasıtasıyla enkaz altındaki depremzedeler ile iletişim kurarak, onların ilk yardım bağlamında psikolojik ve ruhsal sağlıklarını koruyabilme ihtiyaçlarını giderici, dışardan sesli ya da farklı cihazlar marifetiyle hayata tutunmaları için gerekli motivasyonel

desteğinin sağlanması adına gerekli çalışmaların yapılması, böyle bir çalışma varsa da destek olunması, bu cihazların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R., & Abay Çelik, Z. E. (2023). Deprem sonrası ortaya çıkan sorunlar ve sosyal destek ağlarının rolü. *Sosyolojik Bağmal*, 4(1), 91–100. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.1.7>
- AFAD. (2023). *Genel hayata etkili afet bölgesi*. AFAD. <https://www.afad.gov.tr/genel-hayata-etkili-afet-bolgesi-hk>
- Ağlar, C., & Dilci, T. (2023). Determining students' personality traits according to parents' views; A scale development study. *Journal of Global Education and Research*, 7(3), 1–17.
- Başoğlu, M., Şalcıoğlu, E., & Livanou, M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 15(4), 269–276. <https://doi.org/10.1023/A:1016241826589>
- Bland, S. H., O'Leary, E. S., Farinaro, E., Jossa, F., & Trevisan, M. (1996). Long-term psychological effects of natural disasters. *Psychosomatic Medicine*, 58(1), 18–24. <https://doi.org/10.1097/00006842-199601000-00004>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (14.). Pegem Akademi.
- Carr, V. J., Lewin, T. J., Webster, R. A., Hazell, P. L., Kenardy, J. A., & Carter, G. L. (1995). Psychosocial Sequelae of the 1989 Newcastle Earthquake: I. Community Disaster Experiences and Psychological Morbidity 6 Months Post-Disaster. *Psychological Medicine*, 25(3), 539–555. <https://doi.org/10.1017/S0033291700033468>
- Carr, V. J., Lewin, T. J., Webster, R. A., Kenardy, J. A., Hazell, P. L., & Carter, G. L. (1997). Psychosocial sequelae of the 1989 Newcastle earthquake: II. Exposure and morbidity profiles during the first 2 years post-disaster. *Psychological Medicine*, 27(1), 167–178.

<https://doi.org/10.1017/S0033291796004278>

- Cattell, H. E. P., & Schuerger, J. M. (2003). *Essentials of 16PF assessment*. John Wiley & Sons, Inc.
- Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2005). *Personality and Intellectual Competence*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Dhliwayo, P., & Coetzee, M. (2020). Cognitive intelligence, emotional intelligence and personality types as predictors of job performance: exploring a model for personnel selection. *SA Journal of Human Resource Management*, 18, 1–13. <https://doi.org/10.4102/sajhrm.v18i0.1348>
- Erdoğan, C. N., & Aksoy, Ö. N. (2020). Deprem stresi ile baş etme stratejileri: Balıkesir örneği. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(2), 88–103. <https://doi.org/10.38004/sobad.704072>
- Erkan, S. (2010). *Deprem Yaşayan ve Yaşamayan Okul öncesi Çocukların Davranışsal / Duygusal Sorunlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi A Comparative Study on the Behavioral / Emotional Problems of preschool Children With and Without Experience of Earthquakes*. 28, 55–66.
- Freedly, J. R., Saladin, M. E., Kilpatrick, D. G., Resnick, H. S., & Saunders, B. E. (1994). Understanding acute psychological distress following natural disaster. *Journal of Traumatic Stress*, 7(2), 257–273. <https://doi.org/10.1007/BF02102947>
- Furnham, A., & Buchanan, T. (2005). Personality, gender and self-perceived intelligence. *Personality and Individual Differences*, 39(3), 543–555. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.02.011>
- Genç, F. N. (2008). Kriz iletişimi: Marmara depremi örneği. *Selçuk İletişim*, 5(3), 161–175.
- Goenjian, A. K., Steinberg, A. M., Najarian, L. M., Fairbanks, L. A., Tashjian, M., & Pynoos, R. S. (2000). Prospective study of posttraumatic stress, anxiety, and depressive reactions after earthquake and political violence.

- American Journal of Psychiatry*, 157(6), 911–916.
<https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.6.911>
- Hooda, D., Sharma, N. R., & Yadava, A. (2009). Social intelligence as a predictor of positive psychological health. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1), 143–150.
- Jensen, M. (2016). Personality traits and nonverbal communication patterns. *International Journal of Social Science Studies*, 4(5).
<https://doi.org/10.11114/ijsss.v4i5.1451>
- Kararımak, Ö., & Güloğlu, B. (2014). Deprem deneyimi yaşamış yetişkinlerde bağlanma modeline göre psikolojik sağlamlığın açıklanması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 1–19.
- Khazaie, H., Zakiei, A., & Komasi, S. (2019). A simultaneous cluster analysis of cognitive, emotional, and personality factors and insomnia and sleep among earthquake victims. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 1–8. <https://doi.org/10.1017/dmp.2018.156>
- MEB. (2022). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2021/2022*.
https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=460
- Mert, N. (2019). Deprem ve canlılar üzerine etkisi. *Eurasian Journal of Health Sciences*, 2(4), 137–144.
- Milojev, P., Osborne, D., & Sibley, C. G. (2014). Personality resilience following a natural disaster. *Social Psychological and Personality Science*, 5(7), 760–768. <https://doi.org/10.1177/1948550614528545>
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150–155. <https://doi.org/10.5222/otd.supp2.2012.150>
- Nolen-Hoeksema, S., & Morrow, J. (1991). Factor analysis of posttraumatic stress disorder in children experienced earthquakes in Turkey. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(1), 115–121.
- Şimşek, Ö. (2006). *İnsan dinamiği kişilik özelliklerinin incelenmesine yönelik ölçek geliştirme çalışması*. Sakarya Üniversitesi.
- Şimşek, Ö. F., & Koydemir, S. (2013). Linking metatraits of the big five to

- well-being and ill-being: Do basic psychological needs matter? *Social Indicators Research*, 112(1), 221–238. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0049-1>
- Şişmanlar, Ş. G., Karakaya, I., Özer, S., Memik, N. Ç., & Yıldız, Ö. (2010). Cinsel istismar mağduru bir grup çocuk ve ergende TSSB belirtileri ve WISC-R puanları arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri*, 13, 177–184.
- Specht, J., Egloff, B., & Schmukle, S. C. (2011). Stability and change of personality across the life course: The impact of age and major life events on mean-level and rank-order stability of the big five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(4), 862–882. <https://doi.org/10.1037/a0024950>
- Sveen, J., Arnberg, F., Arinell, H., & Johannesson, K. B. (2016). The role of personality traits in trajectories of long-term posttraumatic stress and general distress six years after the tsunami in Southeast Asia. *Personality and Individual Differences*, 97, 134–139. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.046>
- Tanhan, F., & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1013–1025.
- TRT Haber. (2023). *Depremde can kaybı 50 bin 783*. TRTHaber. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremdede-can-kaybi-50-bin-783-762132.html>
- TUİK. (2022). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi*. TUİK. <https://data.tuik.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu*.
- Walter, J., & Bayat, A. (2003). Neurolinguistic programming: Verbal communication. *British Medical Journal*, 326(7389), S83. <https://doi.org/10.1136/sbmj.0305163>
- Wang, X., Gao, L., Shinfuku, N., Zhang, H., Zhao, C., & Shen, Y. (2000).

Longitudinal study of earthquake-related PTSD in a randomly selected community sample in north China. *American Journal of Psychiatry*, 157(8), 1260–1266. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.157.8.1260>

Zhang, Y., Weng, W. G., & Huang, Z. L. (2018). A scenario-based model for earthquake emergency management effectiveness evaluation. *Technological Forecasting and Social Change*, 128(December), 197–207. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.12.001>

